

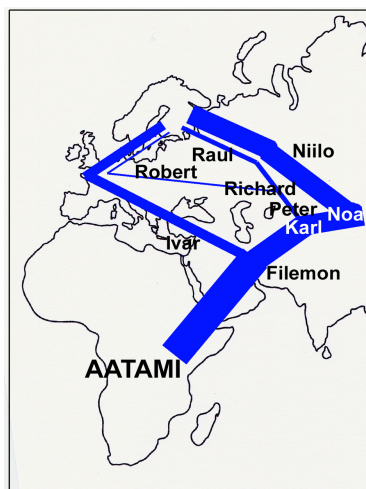
UURALI ALGKEELE UUSIM IDEESTIK POPULATSIOONIGENEETIKA ANDMETE VALGUSES

Jaakko Häkkinen on avaldanud sisuka ja huvitava artikli oletatava uurali algkeele esinemisajast ja asukohast ning esialgsest jagunemisest (2009). Ta kirjutab, et ta kasutab seejuures traditsioonilise ajaloolis-võrdleva keeleteaduse meetodeid (Häkkinen 2009: 9). Ilmneb, et autor võtab võimalust mööda arvesse küll arheoloogiaandmeid, kuid populatsioonigeneetikat pole tema jaoks olemas. Oma lingvistilise ja arheoloogilise analüüsi põhjal määrab ta oletatava uurali algkeele asukohaks Volga lisajõe Kaama vesikonna, mis paikneb Volga käänu ja Uurali mägede vahel (Häkkinen 2009: 43–44). Uurali algkeele lagunemine algas tema järgi alles 4000 aasta eest (Häkkinen 2009: 30, 45).

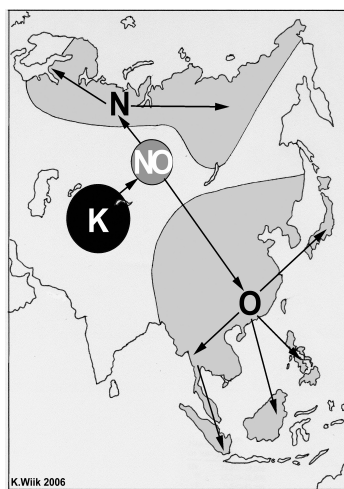
Inimese pärilikkuse põlvest põlve edasikandumise mehhanism on üldiselt väga püsiv. Kuid vahel juhtub, et selles toimuvad siiski muutused. Toimunud muutusi eristatakse geneetiliste haplorühmade põhjal. Uusi haplorühmi tuleb niisiis vähehaaval juurde. On võimalik eristada meeste ja naiste haplorühmi. Uuemate populatsioonigeneetika andmete põhjal on Kalevi Wiik (2007a; 2009a: 40) joonistanud kaardile soomlaste peamiste haplorühmade saabumismarsruudid kõigi inimeste ühisest algkodust Aafrikast Soome. Meid huvitab hetkel ainult Soome meeste haplorühma N Soome saabumise marsruut, sest Soome meeste teiste haplorühmade ning Soome naiste põhimassi teekond oli tunduvalt läänepoolsem ega ulatunud praktiliselt Kaama vesikonnani. Mustade joonte paksus joonisel 1 tähis-

tab seda, kui suur protsent soomlaste esiisadest on mingit marsruuti Soome saabumisel kasutanud. N-marsruuti kasutas 59 % soomlaste kõigist esiisadest. Näeme, et haplorühma N (täpsemini haplorühma N1c, varasema nimetusega N3) saabumismarsruut Loode-Siberist Soome kulges umbes uurali algkeele J. Häkkineni oletatud asupaiga kaudu. See asjaolu toetab tema oletust vähemalt selles mõttes, et üle poole soomlaste esiisadest saabus seega Soome just sealt, kust neid olekski olnud traditsioonilise uralistikateooria seisukohast oodata: oletatavast uurali algkeele asupaigast (nimetatagu, et sama N-marsruuti kasutas Eestisse jõudmiseks ka kolmandik eestlaste kõigist esiisadest, kes kuulusid samuti haplorühma N1c; vt Wiik 2007b: 108–110).

Jaakko Häkkinen oletab, et alguuralist veelgi vanemat keelekuju – eeluurali keelt – kõneldi varem Aasias, seejuures pigem Siberist lõuna pool, kus võisid paikneda ka altai keelkondade algkodud (Häkkinen 2009: 44). Teisisõnu on jutt kõneks olnud Soome (ja Eesti) haplorühma N1c kaugemast päritolust ajas ja ruumis, mille K. Wiik on samuti kandnud kaardile (vt joonist 2, Wiik 2006). Nimelt on meeste haplorühmast K saadud haplorühm NO jagunenud haplorühmadeks N ja O ning viimaste levikut ongi kujutatud vaatlusalusel joonisel. Näeme, et geneetikaandmed vähemalt ei välista ka Häkkineni eeluurali asupaiga oletust (joonisest ilmneb muide ka läänemeresoome

Joonis 1. Soome meeste Soome saabumise marsruudid.

Joonis 2. Meeste haplorühma NO jagunemine ja levik.

meeste väga kauge geneetiline sugulus hiina, jaapani ja kaguaasia meestega. Läänemeresoome-hiina meeste sugulusest on kirjutanud Jingyi Gao, oletades lisaks ka vastavat keelesugulust, vt Künnap 2009: 149).

Jaakko Häkkinen väidab, et uurali algkeel ei jagunenud kõigepealt soome-ugri ja samojeedi algkeeleks, nagu enamasti usutakse olevat toimunud. Tema järgi tekkis esimene murdepiir uurali algkeele sees hoopiski ühelt poolt ugri-samojeedi ja teiselt poolt soome-permi keelte vahele (Häkkinen 2009: 11; ta on esitanud selle seisukoha ka juba varem, vt Häkkinen 2007). Nimetatagu näiteks tuntud tõsiasja, et ühissõnades vastab läänemeresoome **s*-ile reeglina ugri-samojeedi dentaalklusiil, nt soome *pesä*, eesti *pesa* ~ mansi *pit'i*, handi *pit*, neenetsi *pide*, eenetsi *pide*, selkupi *pit-ta*, kamassi *phidä* 'pesa'. Selle ugri ja samojeedi dentaalklusiili lähtekuju on seni rekonstrueeritud helitu dentaalspirandina **δ* (seda rekonstruktsiooni on usaldanud varem ka käesolevate ridade kirjutaja, vt Künnap 2008: 189–190). Kuid jukagiiri keele uurali laensõnades esineva *l*-i tõttu, mille rekonstruktsiooniks uurali algkeeles oleks **s* või **š*,

peab Häkkinen usutavamaks ugri-samojeedi ühisrekonstruktsiooniks helitult frikolateraali **L*, oletades seega häälikuarengut **s* ~ **š* > **L* > dentaalklusiil (Häkkinen 2009: 13), mis ongi tegelikult usutavam võimalus. Siin on tegemist ühega ugri-samojeedi ühistest innovatsioonidest, mis kõnelevad nende keelte kunagisest ühtekuuluvusest. Oleme koos Kalevi Wiigi ja János Pusztayga rõhutanud ugri ja samojeedi keelte ühtekuuluvust (vt nt Künnap 2002: 170–173) ning võib üksnes rõõmustada, et J. Häkkinen on selle kohta esitanud uusi ja kaalukaid tõendeid. Lisaks kuuluvad ugri ja samojeedi rahvad geneetiliselt kokku, sest neil on meeste seas suur esinamus haplorühmal N1b (varasema nimetusega N2). Ülejäänud uurali rahvastel see haplorühm puudub või on väga harv (erandiks vaid komilased, seda tõenäoliselt naabruse tõttu samojeedidega) (Pimenoff jt 2008: 11–14; Wiik 2006; 2007b: 108, 115, 118; 2009b.)

Artikkel on valminud Sihtasutuse Eesti Teadusfondi grand nr 7724 toel.

AGO KÜNNAP

Kirjandus

- H ä k k i n e n, Jaakko 2007. Kantaauralin murteutumisen vokaalivastavuuksien valossa. Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos [käsikirjaline *pro gradu* töö]. <https://oa.doria.fi/hansle/10024/7044> (6. VII 2007).
- H ä k k i n e n, Jaakko 2009. Kantaauralin ajoitus ja paikannus: perustelut puntarissa. – Suomalais-Ugriilaisen Seuran aikakauskirja 92, lk 9–56.
- K ü n n a p, Ago 2002. Võimalikud keelevahetused uurali keelte rühmas. – *Fenno-Ugristica* 24. Tartu: Tartu Ülikool, lk 156–174.
- K ü n n a p, Ago 2008. On the 3rd Person Verbal Marker *-sV and the Definite Conjugation in Uralic Languages. – *Linguistica Uralica*, kd XLIV, nr 3, lk 178–197.
- K ü n n a p, Ago 2009. Eesti keel koos teiste läänemeresoome keeltega ja germaani keeled Hiinast vaadatuna. – *Keel ja Kirjandus*, nr 3, lk 148–150.
- P i m e n o f f, Ville N., C o m a s, David, P a l o, Jukka U., V e r s h u b s k y, Galina, K o z l o v, Andrew, S a j a n t i l a Antti 2008. Northwest Siberian Khanty and Mansi in the Junction of West and East Eurasian Gene Pools as Revealed by Uniparental markers. – *European Journal of Human Genetics*, lk 1–25. DOI 10.1038/ejhg.2008.101.
- W i i k, Kalevi 2006. Tiedosto „Samojedeistakin” [käsikiri].
- W i i k, Kalevi 2007a. Genetiikkaa sukututkijoille ja väestöjen juurtenetsijöille [käsikiri].
- W i i k, Kalevi 2007b. Mistä suomalaiset ovat tulleet? [Tampere:] Pilot-kustannus Oy.
- W i i k, Kalevi 2009a. Genetiikkaa sukututkijoille ja väestöjen juurtenetsijöille. Turku: Uniprint.
- W i i k, Kalevi 2009b. The Roots of European Men. A Review Based on Y-Chromosome Haplogroups [käsikiri]. Turku.